

LA DATA DE BLAQUERNA

Tornar reincidir en el tema de la data de *Blaquerna*, després de tanta bibliografia¹ sobre el problema, podria semblar ocios, però hem pensat que, revisant totes les dades, podríem reforçar certes conclusions i eliminar certs dubtes. Començam per les dades que ens proporciona l'obra mateixa:

1. Cita el *Libre de contemplació*:

1.1 Ll. V, cap. 98 (*ENC II*, 259)

1.2 *Libre d'amic e amat*, cap. 100 (*ENC III*, 11)

1.3. *La fin del libre* (*ENC III*, 179)

2. Cita l'*Art abreujada d'atrotar veritat* (= *Ars compendiosa inveniendi veritatem*):

2.1. Ll. II, caps. 24 i 44 (*ENC I*, 147 i 221)

2.2. Ll. IV, caps. 80, 81 i 93 (*ENC II*, 152, 158 i 241)

2.3. *La fin del libre*, cap. 115 (*ENC III*, 181)

¹ A. Pasqual, *Vindiciae Lullianae*, 4 vols. (Avinyó, 1778), Vol. I, p. 142; S. Galmés a les edicions de l'obra a *ORL IX*, pp. xiv-xvii, i a *ENC I*, 6-10, i A. Caimari a *ENC IV*, 6 i 67-73; J. Tarré, "Los códices lulianos de la Biblioteca Nacional de París", *Analecta Sacra Tarraconensia* 14 (1941), 155-182, pp. 159-160; S. Garcías Palou, "El beato Ramón Llull y la cuestión de la renunciabilidad de la Sede Romana", *Analecta Sacra Tarraconensia* 17 (1944), 67-96; idem, "El *Liber de quinque sapientibus* del bto. Ramón Llull, en sus relaciones con la fecha de composición del *Libre de Blanquerna*", *EL 1* (1957), 377-384; J. Pons a *OE I*, 116-117; R. Brummer, "Zur Datierung von Ramon Lulls Libre de Blanquerna", a *Festschrift Victor Klemperer* (Halle, 1958), pp. 98-117, article resumit a *EL 1* (1957), 257-261; A. Oliver, ressenya del treball de Brummer a *EL 3* (1959), 325-330; M. Batllori, "Certeses i dubtes en la biografia de Ramon Llull", *EL 4* (1960), 317-320; Pla I, 21, i II, 15*, n. 36; J.N. Hillgarth, *Ramon Lull and Lullism in Fourteenth-Century France* (Oxford, 1971), p. 47, n.4; E.-W. Platzeck, "Miscelánea luliana", *Verdad y Vida* 31 (Madrid, 1973), 381-454, pp. 397-9; S. Garcías Palou, "La renuncia del Papa Blanquerna al Papado", *EL 19* (1975), 61-70; J. Tusquets, "La data de composició del *Blanquerna*", *Bulleti de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona* 36 (1975-6), 115-123; A. Bonner, "Problemes de cronologia lul-liana", *EL 21* (1977), 35-58, pp. 44-7 i 56, n. 64.

3. Cita la *Doctrina pueril*:
 - 3.1. Ll. I, cap. 2 (*ENC I*, 31)
 - 3.2. Ll. II, cap. 34 (*ENC I*, 185)
 - 3.3. Ll. IV, cap. 93 (*ENC II*, 242)
4. Cita el *Libre del gentil i dels tres savis*:
 - 4.1. Ll. II, cap. 24 (*ENC I*, 147)
 - 4.2. Ll. IV, caps. 78 i 86 (*ENC II*, 131 i 204)
 - 4.3. *Libre d'amic e amat*, v. 287 (*ENC III*, 76)
5. Cita el *Libre de demostracions*:
 - 5.1. Ll. IV, cap. 78 (*ENC II*, 131)
6. Cita els *Començaments de medicina*:
 - 6.1. Ll. I, cap. 2 (*ENC I*, 33)
7. Cita el *Liber de Sancto Spiritu*:
 - 7.1. Ll. IV, cap. 86 (*ENC II*, 203)
8. Cita les dignitats, les virtuts i els vicis en l'orde del primer cicle de l'Art:²
 - 8.1. *Art de contemplació*, caps. 102 i 114 (*ENC III*, 100-101 i 174)
9. Fa referència al Monestir de Miramar:
 - 9.1. Ll. II, cap. 65 (*ENC II*, 57)
10. Parla d'un "rei desheretat":
 - 10.1. Ll. IV, cap. 92 (*ENC II*, 234)
11. Fa referència a dos capítols generals dels Dominicans:
 - 11.1. Al de Bolonya de 1285 – Ll. IV, cap. 86 (*ENC II*, 205)
 - 11.2. Al de Montpeller de 1283 – Ll. IV, cap. 90 (*ENC II*, 227)
12. Conta una renúncia papal, similar a la de Celestí V de 1294:
 - 12.1. Ll. V, caps. 96-8 (*ENC II*, 251 i ss.)
13. Fa referència a l'Orde dels Apòstols:
 - 13.1. Ll. III, cap. 76 (*ENC II*, 123-4).

A primera vista, 1-8 semblen indicar una data de 1283 o abans; 10 (que s'ha dit que feia referència al destronament de Jaume II de Mallorca a finals de 1285) i 11.1 semblen indicar una data posterior a 1285, almenys per al Ll. IV de l'obra; i el 12 ha semblat una coincidència massa extraor-

² Vegeu *EL* 21, 1977, pp. 40-1.

dinària per a no admetre una data de 1294 o després, almenys per al Ll. V. Però prenguem les dades una per una.

A. Els apartats 2 i 8 fan que sigui gairebé cert que els Ll. II, IV, amb l'*Art de contemplació* i *La fin del libre*, foren escrits durant el primer cicle de l'Art (ca. 1274 – ca. 1283).³

B. Els apartats 1, 5 i 7 (llibres no citats després d'aquest primer cicle de l'Art) fan probable que el Ll. V i el *Libre d'amic e amat* també fossin escrits dins el mateix cicle.

C. Fins i tot exclouent B., dir que el Ll. V (sobre la renunciació de Blanquerna al papat) fou escrit posteriorment, voldria dir que Llull hagué de reestructurar tota la trama del llibre, és a dir la progressió del protagonista d'abat a bisbe, de bisbe a papa, i de papa a ermità, condició final que li permet escriure el *Libre d'amic e amat* i l'*Art de contemplació*. A més a més, tal reestructuració atemptaria contra la unitat de l'obra, unitat tan convincentment argumentada per Antoni Oliver a la seva ressenya del treball de Brummer:⁴

Basta una ojeada al *Blanquerna* para darse cuenta de que su construcción obedece a una constitución unitaria. Ya en el prólogo se dice que la obra consta de cinco libros en memoria y honra de las cinco llagas de Cristo. Los capítulos –aunque numerados sólo en uno de los manuscritos que poseemos– son 99 más 1. 99 es el producto de 3 (número de la Trinidad) por 33 (los años de vida de Jesucristo); el cap. final (100) es añadido para obtener el número redondo –recuérdese en todo ello la *Divina Comedia*–... Todo eso dice claro que la obra se concibió entera y que no se le añadieron libros ocasionalmente.

Pero no solamente la construcción exterior, sino incluso el contenido mismo de la obra demuestra un todo bien ordenado y cerrado: Blanquerna, hijo de los ricos Evast y Aloma, deja sus bienes y familia para realizar su sueño de vida “ermitaña”. En busca de un sitio para su soledad, da en un monasterio, donde, al cabo de algún tiempo, es hecho abad. Más tarde, es elegido obispo y hace una buena ordenación de su obispado. Durante una visita del obispo Blanquerna a Ro-

³ Per als cicles vegeu la meua *Selected Works of Ramon Llull*, 2 vols. (Princeton, 1985), I, 56-7, i II, 1260-1304, (es troba en premsa la versió catalana d'aquesta obra) tot basat en el meu article, “Problemes de cronologia lul·liana”, *EL* 21 (1977), 35-58.

⁴ Veg. n. 1 més amunt.

ma, muere el papa y Blanquerna es elegido su sucesor. Como papa distribuye a los cardenales determinados oficios. Ya muy envejecido, renuncia al papado, a fin de realizar su sueño, hasta ahora incumplido, de hacer vida eremitaña. Allá, en la soledad de un monte, escribe dos libros: *Libre d'amic e amat* y *Art de contemplació*. La idea, el desarrollo, el hilo de toda la concepción no puede ser más claro: el deseo siempre renovado de cambiar la vida activa por la contemplativa. Cada vez se resiste Blanquerna a su elección, sea a la de Abad (cap. 60, 9), a la de obispo (cap. 67, 3-4), o a la de papa (cap. 78, 10). El fundamento de esa resistencia es bien claro: "com vida contemplativa sia molt mellor e pus prop a Déu que activa" (cap. 60, 4). Un plan tan preciso puede permitir interrupciones en la redacción de la obra, pero no admite la introducción de ningún cambio en la concepción primitiva. Esto dice claro que no era necesario el impulso de ningún hecho exterior —la renuncia de Celestino V al papado— para que en el libro V renunciara a él Blanquerna, a fin de poder finalmente comenzar la vida solitaria... Queda claro que la obra no pudo construirse, conceptualmente, por etapas.⁵

De fet, aquests arguments semblen destruir cap possibilitat d'una elaboració "pactista" de l'obra, d'una construcció a base de trossos i bocins. Això no exclou la possibilitat que Llull hi hagués inclòs una obreta anterior (com per exemple el *Libre d'amic e amat*), ni la possibilitat d'alteracions o afegits menors a posteriori (com per ventura les cites de 10 i 11.1), però sí exclou la possibilitat de canvis estructurals majors. Per tant, crec que el fet que uns anys més tard el primer papa de la història renunciàs el seu càrrec no té més relació amb *Blaquerna* que la de pura coincidència (si no volem dotar el Beat de poders de clarividència).⁶

D. Així que l'únic indici que ens queda per a una data posterior a 1283 ve dels ja citats apartats 10 i 11.1, tots dos del Ll. IV (per al qual vegeu A. més amunt). Pel que fa a:

10) La cita és bastant vaga: parla d'un rei que es queixa davant el papa d'un altre rei "qui l'havia desheretat e gitat de son regne sens tort que no li tenia". A més a més, quan el

⁵ EL 3 (1959), 327-8.

⁶ A continuació de la cita anterior, és a dir EL 3 (1959), 328-9, Oliver dona arguments sòlids contra la possibilitat que la renúncia de Blanquerna al papat pogués haver estat concebuda com un calc de la de Pietro de Murrone (Celestí V).

primer descriu el segon com “un rei ergullós, injuriós, qui, per son gran poder e per avarícia, m’ha tolta ma terra”, sembla més bé que descriu el germà de Jaume II de Mallorca, Pere el Gran, que no el seu recentment coronat nebot de vint anys, Alfons de Franc, que va començar només complint les ordres del seu pare moribund. El passatge també podria referir-se als *temors* de Jaume de Mallorca anteriors a 1285, o podria haver estat inserit més tard, o podria fer referència a alguna altra situació similar, o fins i tot podria haver estat inclòs simplement com a “eiximpli”, sense voler referir-se a cap situació concreta.

11.1) Galmés ja va dir⁷ que semblava que *Blaquerna* es va escriure “no massa temps després d’un gran capítol general de preycadors”, i quan n’havien de celebrar, o ja celebraven, un altre a Bolonya”. Fins i tot és possible que Llull ja sabés pel de Montpeller que s’havia de celebrar-ne un altre dos anys més tard a Bolonya. O per ventura aquest passatge també fou inserit més tard.

En tot cas, si prenim el 10 com a una referència a Jaume II, i puix que la seva pèrdua de les Balears tingué lloc a finals de 1285, això voldrà dir (per A. més amunt) que una part important de l’obra fou escrita pel 1286. I això implicaria que els dos cicles de l’etapa quaternària de l’Art⁸ ocuparien 12 i 3 anys respectivament, en lloc dels 9 i 6 anys que hem suggerit, proporció (sobretot per la quantitat d’obres escrites durant el segon cicle) bastant improbable.

En conclusió, llevat de qualque retoc o afegitó posterior que només afectaria a unes frases, o com a màxim a un parell de paràgrafs, no crec que cap part essencial de l’obra pugui haver estat escrita després del final del cicle de l’*Art abreujada d’atrobare veritat*, i que la data més probable per a la redacció de l’obra seria precisament l’any final d’aquest cicle, és a dir 1283.

Antoni BONNER

Puigpunyent (Mallorca)

⁷ ENC I, 8.

⁸ Veg. les referències a la n. 3 més amunt.